

Kirja-arvio

Tero Karppi

Koneellisia kudoksia

Kuivakari, Seppo (2008). *Mediaekologia: Tiedon kabinetteja ja kurioiteetteja*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 134 s.

► Seppo Kuivakarin kirjan *Mediaekologia* (2008) tavoite ymmärtää ubiikkiyhteiskuntaa ja sitä ylläpitäviä teknologisia ratkaisuja mediaekologisena järjestelmänä on ajankohtainen. Nokian vanha slogan ”connecting people” pitää tällä hetkellä paikkaansa enemmän kuin koskaan. Elämme kytkeytyneenä monimutkaisten mediajärjestelmien muodostamaan ympäristöön. Kännyköillä voi puhumisen lisäksi paikantaa itsensä missä päin maailmaa tahansa, nopeat internet-yhteydet ovat arkipäivää ja tietokoneet kulkevat mukana kaikkialle. Mediaekologia pyrkii käsitteellistämään tällaista mediateknologioiden lävistämää ympäristöä, sen tapahtumia ja muutoksia. Sille teknologiset innovaatiot ovat enemmän kuin pelkkiä välineitä. Ne ovat prosesseja, joiden kautta maailma jäsenyy uudella tavalla ja avautuu kohti toisia mahdollisuuksia. Vaikka mediaekologinen tutkimus usein tuntuukin painottuvan digitaaliseen mediaan, kyse ei ole puhtaasti uuden median tutkimuksesta vaan itse tutkimuksellisen otteen kääntämisestä suuntaan, jossa ei-inhimillisten toimijoiden vaikutus niin kulttuurin, sosiaalisten suhteiden kuin subjektiviteettienkin muotoutumiseen nousee keskeiseen asemaan.

Mediaekologian nimekkäimpiä edustajia on tällä hetkellä Matthew Fuller, joka kirjassaan *Media ecologies* (2005) on luonut perustan varsinkin uuden median tutkimuksessa vaikuttavalle vuorovaikutusta korostavalle mediaekologian mallille. Fullerin viitoittamaa tietä on jatkanut esimerkiksi Jussi Parikka ansiokkaassa tietokonevirusten historiaa käsittelevässä kirjassaan *Digital contagions* (2007). Suomeksi mediaekologiasta on kirjoitettu varsin vähän. Seppo Kuivaka-

rin *Mediaekologia* onkin ensimmäinen varsinainen suomenkielinen hahmotelma siitä, mistä mediaekologiassa on kyse.

Seppo Kuivakarin (2008, 66) mukaan ”mediaekologia ei tarkoita välttämättä teoriaa, tai ankarasti noudatettavaa tutkimuksen tapaa. Sen sijaan se on erilaisten teorioiden tuottamia tulkintoja mediateknologian varaan rakentuvista vuorovaikutteisista eliön ja sen ympäristön välisistä suhteista”. Nämä suhteet ovat riippuvaisia historiallisista konteksteista, ja tästä syystä myös mediaekologialle voidaan määritellä kaksi erilaista tutkimussuuntaa: tekninen ja teknologinen.

Tekninen mediaekologia ”on kiinnostunut medioista ja historioista tekniikkana, laitteina sekä välineinä” (Kuivakari 2008, 59), ja se juontaa juurensa Marshall McLuhanin ajatuksiin mediasta globaalina maailmankylänä ja teknologiasta ihmisen proteettisena jatkeena. Tässä instrumentaalista logiikkaa korostavassa mallissa ”ihminen objektivoi kykyjään teknisiin laitteisiin, jotka ulkoistuttuaan vaikuttavat häneen takaisin ikään kuin vieraina voimina” (Malmberg 2008, 30). Yksinkertaistaen mediat nähdään tällöin työkaluina tai välineinä erilaisten päämäärien saavuttamiseen. Kuivakari kritisoikin teknistä mediaekologiaa yhtäältä sen deterministisyydestä ja toisaalta kyvyttömyydestä ymmärtää medioita konkreettisten teknisten laitteiden sijaan teknologiana eli oppina erilaisista tekniikoista ja niiden käytöistä.

Teknistä mediaekologiaa hedelmällisempänä lähestymistapana Kuivakari pitää erityisesti fullerilaista teknologisen mediaekologian mallia, jossa tutkitaan mediaympäris-

töissä vallitsevien vuorovaikutussuhteiden dynamiikkaa. Ajatuksena on, että maailman teknologisoituminen ymmärretään paradoksaalisena liikkeenä, jossa teknologia on sekä korostetusti läsnä ja näkyvillä erilaisina keksintöinä että toisaalta samanlaisesti ubiikki eli näkymätön osa luonnollista elinympäristöämme. Tässä asetelmassa katse ”ei kiinnity MacLuhanin (tai Kittlerin) tavoin suoraan historian materiaalisuuteen (laitteisiin ja koneisiin) ja sen funktionaalisuuteen vaan näiden logiikkaan, toimintapaan jne.” (Kuivakari 2008, 66). Siis käytännössä huomio kiinnittyy siihen, miten erilaiset (media)teknologiat asettuvat osaksi elämää.

Elämän problematiikan kannalta Kuivakarin edustaman mediaekologisen suuntauksen oleelliseksi taustateorioiksi nousevat Michel Foucault'n luennot biopolitiikasta ja toisaalta Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin filosofia. Deleuzelta nousee keskeisenä esiin ajatus kontrolliyhteiskunnasta, ja se esitellään lyhyesti vertaamalla sitä Foucault'n määritelmään 1900-luvun alun kuriyhteiskunnasta. Käytännössä mallina kuriyhteiskunnasta voisi olla vaikka tehdas, jossa tuotantovoimat toimivat erilaisiin tiloihin ja aikoihin jaetussa kieltojen määrittämässä systeemissä tuotannon maksimoimiseksi. Kontrolliyhteiskunta taas hylkää suljettujen tilojen järjestelmän rakentamalla kaikkialla läsnä olevan ja näennäiseen vapaaehtoisuuteen ja palkitsemiseen rakentuvan hallintojärjestelmän, jossa kontrollin tilat muotoutuvat uudelleen lakkaamatta. Kärjistetysti media ja teknologiat muodostavat tällaisen diskurssiverkoston, jossa kontrolliyhteiskuntaa ylläpitäviä haluja tuotetaan yhä uudelleen. Tosin sanoen ”mediateknologia tuottaa tai ylläpitää erilaisia vallan paikkoja kulttuurissamme” (Kuivakari 2008, 120).

Siirtymä kuriyhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan, keskitetystä viestinnästä hajautettuun verkostoviestintää, merkitsee samalla muutosta vallassa ja valtasuhteissa. Kuivakari tulkitsee tätä muutosta Michael

Hardtiin ja Antonio Negriin viitaten niin, että tietyille ihmisille keskittynyt suveriniteetti katoaa ja tilalle tulee kollektiivinen moneus, jonka jäsenet itse tuottavat osallistumalla erilaisiin viestinnällisiin ja sosiaalisiin verkostoihin sekä interaktiivisiin palveluihin. Esimerkkinä tällaisesta (osaltaan utooppisesta) visiosta voidaan pitää esimerkiksi ns. avoimen lähdekoodin projekteja, joista Kuivakari nostaa esiin androidin laajemminkin ubiikkia digikulttuuria määrittävänä ilmiönä.

Kuivakari viittaa lyhyesti androidin korvanneen muotiterminä 1990-luvulla Donna Harawayn ja kumppaneiden hahmotteleman kyborgin. Androidilla tarkoitetaan Kuivakarin mukaan yhtäältä Googlen mobiililaitteisiin suunniteltua käyttöjärjestelmää, joka perustuu Linuxiin ja avoimeen lähdekoodiin ja on ainakin sovellustensa osalta käyttäjien muokattavissa ja moduloitavissa. Toisaalta androidi-termiä voi käyttää metaforisesti viittaamaan siihen, että teknologia on sekoittunut ontologiaan mediatutkimuksessa. Androidin kaltaisena koosteena käsitetty kontrolliyhteiskunta on siis jonkinlainen heterogeeninen alusta, jonka kaikkialla läsnä olevat protokollat ”tuottavat tapoksesta riippuen kontekstittöisen teknologisen, läpinäkyvän teknologisen ympäristön erilaisine valmiuksineen” (Kuivakari 2008, 101). Esimerkiksi ihminen toimiessaan tässä ympäristössä ei ole sen kummemmin subjekti tai objekti vaan osa koneellista koostetta, eräänlainen katalyytti, jonka kautta heterogeeniset moneudet voivat avautua. Androidi vaikuttaa mediaekologista muutosprosessia hedelmällisesti kuvaavalta vertailukohtalta, ja on valitettavaa, että sen käsittely jää teoksessa liiaksi kuriositeetin tasolle.

Temaattisesti Kuivakarin kirjan toinen puoli muodostuu mediaekologisen kehyyksen sovittamisesta erityisesti virtuaalidellisuutta käsittelevään problematiikkaan. ”Kysymys mediaekologiasta on liitettävissä muun muassa mediaevoluution tarkastelun

avulla laajempiin sekä historiallisesti kauskantoisempiin kysymyksiin informaation muodostamistavoista läpi modernin aikakauden” (Kuivakari 2008, 68). Pohjan Kuivakarin analyysille muodostavat renessanssin ajan kuriositeettikabinetit, jotka hänen mukaansa olivat aikansa tietokäsityksen ilmaisuja. Kuivakari käy läpi, miten 1500-luvun puolivälistä lähtien kuriositeettikabinetteihin säilöttiin ensin yleistä mielenkiintoa herättäviä esineitä simpukankuorista fossiileihin ja siitä siirryttiin rakentamaan luontoa jäljitteleviä mikrokosmoksia. Tämän päivän kontekstissa nämä kuriositeettikabinetit ovat korvautuneet laitteilla, jotka tuottavat uudenlaisia virtuaalisia ympäristöjä, ns. virtuaalitodellisuuksia.

Nykyajan mediaekologiassa nämä virtuaaliset todellisuudet asettuvat samanarvoisiksi muiden reaali maailman ympäristöjen kanssa. Kuivakarin mukaan todellisuus on ”tulos monien kuvien kohtaamisesta, tulkinnoista sekä rekonstruktioista ilman minikäänlaisen ’keskuksen’ ohjausta” (Kuivakari 2008, 90). Esimerkkinä voidaan pitää digitaalista verkkoyhteiskuntaa, jossa jokainen jäsen voi tuottaa sekä jakaa itse sisältöä ja kytkeytyä erilaisiin yhteisöihin suhteellisen rajattomasti, vapaana erilaisista auktoriteettitahoista. Erityisesti avoimet teknologiset ratkaisut tuottavat uusia ”paon viivoja”, joiden avulla teknologiaa voidaan käyttää uudenlaisten mahdollisuuksien luomiseen.

Kuivakarin *Mediaekologia* on odotettu ja kiinnostava keskustelunavaus mediaekologiseen viitekehykseen, jonka avulla erityisesti digitaalisen kulttuurin ja ubiikkiyhteiskunnan ilmiöitä voidaan tarkastella. Kuivakari (2008, 5) itse kutsuu teostaan raporttiluonteiseksi ”tiiviksi historialliseksi esitykseksi informaatiotapojen mediaekologiasta”, joka ei ”käy juurikaan perusteelliseen tehtyjen tutkimusstrategioiden valintoja”. Paketin tiiviys tekeekin lukemisesta pai-

koitellen haastavaa. Kaikki käsitteet eivät avaudu vaan vaativat tutustumista alku-peräislähteisiin. Esimerkiksi monella tapaa tutkimuksen ytimeen asettuvaa kontrolliyhteiskunnan käsitettä parafraaseerataan pitkälti Deleuzen tekstin kautta. Samalla *Mediaekologia* tarjoaa kuitenkin runsaasti lähtökohtia ja jatkokehittelyjen paikkoja, joihin aihepiiristä kiinnostunut voi tarttua. Ennen kaikkea se on toimiva johdatus kiinnostavaan aihepiiriin ja mediatutkimuksen kentällä nousevaan tematiikkaan.

Kuivakarin (2008, 122) mukaan keskeiset ”mediaekologiset havainnot osoittavat, että tulevaisuus on huomattavasti monisyisempi ja inhimillisempi kuin pelkät koneelliset kudokset antavat meidän olettaa”. Näiden kudosten avaaminen ja ymmärtäminen osana sekä kulttuuria että viime kädessä elämää muokkaavina teknologioina on entistä tärkeämpää. Siihen Kuivakarin esittelemä mediaekologia tarjoaa omanlaisensa työkalut.

Kirjallisuus

- Fuller, Matthew (2005). *Media ecologies: Materialist energies in art and technoculture*. Cambridge, Massachusetts, London, England: MIT Press.
- Malmberg, Tarmo (2008). Mediafilosofia filosofian ja mediatutkimuksen välillä. Teoksessa Jokisaari, Olli-Jukka, Parikka, Jussi & Väliäho, Pasi (toim.) *In medias res: Hakuja mediafilosofiaan*. Turku: Eetos, 29–53.
- Parikka, Jussi (2007). *Digital contagions: A media archaeology of computer viruses*. New York: Peter Lang.